

مجله دانشکده ادبیات

شماره دوم سال چهاردهم

۱۳۴۵

(شماره مسلسل ۵۴)

آذرماه

مشکلات تدوین تاریخ ایران *

تصمیم شاهنشاه آریامهر مبنی بر تدوین تاریخ کامل ایران بهمان اندازه عظمت دارد که سایر تصمیماتشان .

معظم له مصممند که بموازات برقراری عدالت اجتماعی و ایجاد رفاه و آسایش برای تمام افراد ملت و تأمین فرهنگ و بهداشت و نان و مسکن برای همه ، سند مالکیت ایران زمین را نیز تازه و نو کنند و آن را به قضات و داوران گیتی ارائه دهند و به غریزه دفاع هموطنان خود از سرزمین خود نیرو بخشند .

اما اجرای فرمان شاهانه بهمان اندازه مشکل است که اجرای سایر تصمیماتشان . در طی این طریق دالانهای پر پیچ و خم و تاریک و باریک وجود دارد که طی آن به آسانی و راحتی ممکن نیست .

اولا در اکثر متون تاریخی به بیان حوادث مهم و وقایع برجسته و غیر عادی اکتفا شده ، بسیاری از مورخان به تشریح اوضاع اجتماعی و نحوه زندگی مردم و طرز تفکر آنان پرداخته اند و بحث در مسائل مذکور را توضیح واضح شمرده اند بنابراین باید کلیه متون ادبی و علمی و مذهبی و فلسفی به زبانهای عربی و فارسی و حتی ترکی بررسی گردد و هر جا

* یادداشتی است که آقای دکترینا استاد تاریخ دانشکده ادبیات در کنگره ایران شناسان

قراءت کرده اند .

نکته‌ای از اوضاع اجتماعی و سیاسی ایران به چشم می‌خورد به قید یادداشت درآید .
 ثانیاً تدوین تاریخ ایران بطور مجزا و مستقل و فارغ از تاریخ جهان میسر نیست . زیرا
 ایران زمین بعزت موقع جغرافیائی خاص خود از دورترین زمانها واسطه ارتباط شرق
 و غرب بوده بر سر راه آمد و شد اقوام گوناگون و نژادهای مختلف قرار داشته است و همین
 امر طبعاً باعث شده که مورد حمله و هجوم تمام نژادها ولو برای یکبار هم که شده قرار
 گرفته است بطوری که اکنون آثار کلیه نژادها را در این سرزمین میتوان دید . بعبارت
 دیگر کشور ما مانند بسیاری از کشورهای متمدن جهان در حاشیه خشکیها قرار نگرفته
 و حالت انزوا و گوشه گیری نداشته است . شاید بتوان تاریخ اغلب ملل جهان را تا اوایل
 قرون معاصر بدون توجه به تاریخ جهان تدوین کرد اما تدوین تاریخ ایران بدون شناسائی
 تاریخ جهان امکان ندارد زیرا ما در قلب جهان جا داریم و در چهار راه حوادث قرار
 گرفته ایم به قول نظامی :

همه عالم تن است و ایران دل نیست گوینده زین قیاس خجل

چگونه تاریخ خنمانشیان را بدون وقوف بر تاریخ یونان ، مصر ، بابل ، آشور ، کلدان
 میتوان تدوین نمود . چگونه بدون اطلاع از تاریخ امپراطوران روم و مغفوره‌های چین و خاقانهای
 ترک میتوان به بیان اوضاع ایران در عهد اشکانیان و ساسانیان پرداخت و چسان بدون
 آگاهی از تاریخ امپراطوری اسلام و مغول می‌توان وقایع ایران بعد از اسلام را بررسی
 نمود . چگونه ممکن است اوضاع ایران را در عهد صفویه بدون شناسائی امپراطوری
 عثمانی و بدون اطلاع از تاریخ اروپای آن زمان به قید تحریر درآورد بنابراین باید گفت
 تدوین تاریخ ایران یعنی تدوین تاریخ جهان .

از این دو مشکل بزرگ که صرف نظر کنیم در خود متون تاریخی ایران اشکالاتی وجود
 دارد که باید قبلاً حل شود . هنوز نحوه تلفظ بسیاری از اعلام تاریخی و جغرافیائی روشن
 نیست مثلاً نام واقعی نخستین پادشاه ماد که آیا دیا آکو یا دیاکو یا دیوکو یا دیوکس
 بوده معلوم نیست و همچنین در تلفظ نام آخرین پادشاه ماد اختلاف شدیدی است و نمیدانیم

که آیا آزی دهاک نام داشته یا آزی دهاک یا آژدهاک یا ایشتوویگو یا ایشتوویگویی یا ضحاک . هنوز بدرستی معلوم نشده که آیا باید هلاکو بگوئیم یا هلاگو ، منگوقاآن یا منگوقاآن ، بیغو یا پیغو ، یا بیغو الپ ارسلان یا الب ارسلان یا آلپ ارسلان .

گذشته از این در بسیاری از مسائل تاریخ ایران اختلاف عمیده وجود دارد که باید از میان برود مثلاً هنوز در آغاز تأسیس سلسله ها و انجام آنان با وجود اینکه سالهای واقعه بدقت ضبط شده اختلاف وجود دارد بطور مثال نمیدانیم که آغاز تأسیس سلسله غزنویان را از حکومت آلبتکین بدانیم یا سبکتکین یا محمود و اگر فرضاً حکومت محمود را آغاز تأسیس این سلسله قرار دهیم روشن نیست که آیا باید سال ۳۸۷ را مبداء بشماریم یا ۳۸۸ یا ۳۸۹ زیرا اولی سالی است که سبکتکین از دنیا رفته ۳۸۸ سالی است که محمود بر برادر غلبه کرده ۳۸۹ سالی است که فرمان خلیفه رسیده و طبق سنن آن زمان سلطنت محمود رسمیت یافته است .

حتی اکنون نمیدانیم که آغاز تأسیس سلسله قاجاریه که نزدیکترین سلسله بزمان ما است از کدام سال بگیریم آیا از سال ۱۱۹۳ یعنی سال فوت کریمخان یا ۱۲۰۰ که آغامحمدخان پادشاهی خود را اعلام داشته یا ۱۲۰۹ سال قتل لطفعلیخان زند یا ۱۲۱۰ که آغامحمدخان تاجگذاری کرده است .

علاوه بر اینها در متون تاریخی بروایات و داستانهای بر میخوریم که به چندتن از پادشاهان نسبت داده شده است که میبایست قبلاً مورد بررسی قرار گیرد . بطور خلاصه بر دانشمندان و محققان پوشیده نیست که در تاریخ ایران در موارد متعدد کلافهای سردرگمی وجود دارد که قبلاً باید سر نخ پیدا شود و سپس تدوین تاریخ آغاز گردد .

دکتر علی اکبر بینا - دکتر اسماعیل رضوانی